

**ERMODORO DI EFESO E LE LEGGI ROMANE
(STRAB. 14, 1, 25 C 642)**

Nicola BIFFI
(Università degli Studi di Bari)

Riassunto: *La tradizione relativa alle leggi Romane (le leggi delle Dodici Tavole) incentrata su Ermodoro di Efeso come legislatore, deve di necessità implicare fra Efeso e Roma rapporti buoni e già da tempo consolidati, ché non sarebbe realistico intravedervi, nella parte che ruota attorno al preteso arrivo dell'esule Ermodoro in Italia, il riflesso di un momento di conflitto fra le due città, a cui sarebbe arduo risalire. È quanto meno dubbio che il periodo sillano, in cui Efeso molto probabilmente era stata privata della libertà, vada bene per immaginarvi rapporti di grande amicizia con Roma; pertanto si deve rinunciare anche a seguire la tesi che la tradizione relativa a Ermodoro abbia avuto la possibilità di affermarsi in un contesto del genere. Il dubbio che a far nascere o rinascere una tradizione del tutto nuova e inattesa, qual è quella relativa ad Ermodoro, debbano aver concorso cause più circostanziate e contingenti, rimane ancora in piedi.*

**HERMODOR DIN EFES ȘI LEGILE ROMANE
(STRAB. 14, 1, 25 C 642)**

Rezumat: *Tradiția referitoare la legile romane (legile celor douăsprezece table), axată pe figura lui Hermodor din Efes în calitatea sa de legiuitor, presupune neapărat raporturi bune și deja consolidate în timp între Efes și Roma, deoarece ar fi nerealist să se întrevadă, în partea care privește presupusa sosire a exilatului Hermodor în Italia, reflectarea unui moment de conflict între cele două cetăți, care ar fi dificil de demonstrat. Este cel puțin îndoielnic faptul că perioada lui Sylla, în care Efes fusese foarte probabil lipsită de libertate, este potrivită pentru a presupune existența unor raporturi de strânsă prietenie cu Roma; prin urmare, ar trebui să se renunțe și la susținerea tezei potrivit căreia tradiția referitoare la Hermodor a avut posibilitatea de a se afirma într-un astfel de context. Ipoteza că la apariția sau la reapariția unei tradiții cu totul noi și neașteptate, precum cea referitoare la Hermodor, trebuie să fi concurat cauze mai circumstanțiate și contingente, rămâne încă valabilă.*

**IDENTITÉ ET MORPHOLOGIE D'UNE PLANIFICATION ANTIQUE: LA
CENTURIATION AU NORD-EST DE PADOUE (VÉNÉTIE, ITALIE)**

Robin BRIGAND
(Université de Franche-Comté - Université de Padoue)

Résumé: *Cette contribution, bénéficiant des outils théoriques et méthodologiques appliqués à l'étude des paysages, entend proposer une analyse de la morphologie centuriale et de ses évolutions à travers l'appréhension des dynamiques historiques marquantes du secteur. Dans le cadre d'un travail de doctorat en cours qui porte sur l'étude des parcellaires au nord-est de Padoue (Vénétie), la recherche s'inscrit dans un contexte scientifique*

particulièrement riche et propice à l'approfondissement des connaissances sur les formes du paysage, considérées sur la longue durée. Mon propos est ici de redonner toute sa place à l'étude des formes agraires en poursuivant l'enquête à l'échelle du parcellaire développé au sein des centuries, tout en prenant en compte les processus dynamiques de transformation des parcellaires antiques qui ont pu intervenir durant le Moyen Age et l'époque moderne. C'est au prix d'une précision des contextes historiques qu'on pourra, à terme, replacer la centuriation dans la longue durée, souligner les dynamiques qui s'y sont exercées et s'interroger sur la nature de la représentation de la morphologie centuriale.

IDENTITATEA ȘI MORGOLOGIA UNEI PLANIFICĂRI ANTICE: CENTURIAȚIA NORD-ESTULUI PADOVEI (VENETO, ITALIA)

Rezumat: *Această contribuție, care beneficiază de instrumentele teoretice și metodologice aplicate la studiul de peisaje, va propune o analiză a morfologiei centuriale și a dezvoltării sale. Ca parte a unei lucrări de doctorat în curs de desfășurare, care se concentrează pe studiul parcelărilor în regiunea de nord-est a Padovei (Veneția), cercetarea se înscrie într-un context științific deosebit de bogat și propice aprofundării cunoștințelor despre formele peisajului pe termen lung. Scopul meu aici este de a restabili locul studiului formelor agrare urmând parcelările dezvoltate în sânul centuriilor, ținând cont de dinamica proceselor de transformare a parcelelor vechi, care ar fi putut surveni în timpul Evului Mediu și în epoca modernă. Prețul unei asemenea analize este precizia contextelor istorice, evidențierea dinamicilor care s-au exercitat și a naturii reprezentării morfologiei centuriale.*

DE SANCTA TRINITATE DIALOGUS IV: NOTE CRITICHE ALLA VERSIONE LATINA

Alessandro CAPONE
(Università del Salento)

Riassunto: *Il corpus dei cinque Dialogi de sancta Trinitate (PG 28, coll. 1114-1286), probabilmente di epoca bizantina, è composto di testi attribuiti ad Atanasio, ma che in realtà sembra siano stati scritti in luoghi e momenti differenti: i primi due combattono l'arianesimo, il terzo attacca un macedoniano, gli ultimi sono inseriti nella polemica antiapollinarista. In vista della prossima edizione del Dialogus IV (CPG 2284) e delle versioni latina e armena, si propongono qui alcune note al testo latino, precedute da una sintetica presentazione della tradizione manoscritta, di cui si daranno indicazioni più dettagliate in altra sede. Nella discussione di alcuni passi si noterà che, come aveva già intuito Bizer, la versione latina e armena ebbero probabilmente un modello greco comune che diverge dalla tradizione greca giunta a noi.*

DE SANCTA TRINITATE DIALOGUS IV: NOTE CRITICE LA VERSIUNEA LATINĂ

Rezumat: Corpus-ul de cinci Dialogi de sancta Trinitate (PG 28, coll. 1114-1286), probabil din epoca bizantină, este compus din texte atribuite lui Atanasie, dar care, de fapt, pare să fi fost scrisă în locuri și la momente diferite: primele două combat arianismul, al treilea atacă un macedonist, iar ultimele sunt incluse în polemica antiapollinaristă. În vederea editării viitoare a celui de-al IV-lea Dialogus (CPG 2284) și a versiunilor în latină și armeană, ne propunem aici câteva note la textul latin, precedate de o scurtă prezentare a tradiției manuscrise. În discuția unora pasaje se va putea observa că, așa cum a intuit deja Bizer, versiunile armeană și latină trebuie să fi avut, probabil, un model grec comun care diferă de tradiția greacă ajunsă până la noi.

**DU MAUVAIS USAGE DE L'ONOMASTIQUE:
À PROPOS D'UN LIVRE RÉCENT SUR LES NOMS
DANS LES INSCRIPTIONS LATINES DE BULGARIE**

Dan DANA

(Centre Gustave Glotz, Paris)

Résumé: *Il y a huit ans paraissait le recueil de Milena Minkova, The Personal Names of the Latin Inscriptions in Bulgaria, Francfort, 2000 (Studien zur klassischen Philologie 118), reprenant le sujet de sa thèse de doctorat (Sofia, 1991, sous la direction de Dimităr Boiadžiev). Dans les pages suivantes, j'ai choisi d'aborder certains aspects traités dans ce répertoire, représentatif d'un intérêt à la fois ancien et récent pour les provinces de Mésie Inférieure et de Thrace, plus particulièrement dans le domaine de l'ononastique. Si l'ouvrage en question porte un titre des plus prometteurs pour tous ceux qui s'intéressent à l'histoire ancienne de l'espace balkanique, il soulève, cependant, une série de questions. Respectant la structure du livre, je me propose d'examiner, après une première partie concernant les nomina, la section des „cognomina”, avant de donner une liste sélective d'omissions et d'esquisser quelques considérations générales.*

**ABUZUL DE ONOMASTICĂ: DESPRE O CARTE RECENTĂ DESPRE
NUMELE DIN INSCRIPȚIILE LATINE DIN BULGARIA**

Rezumat: *Cu opt ani în urmă, apărea culegerea Milenei Minkova, The Personal Names of the Latin Inscriptions in Bulgaria, Francfort, 2000 (Studien zur klassischen Philologie 118), preluând subiectul tezei sale de doctorat (Sofia, 1991, sub conducerea lui Dimităr Boiadžiev). În paginile următoare, am ales să discut anumite aspecte tratate în acest repertoriu, care reprezintă un interes în același timp vechi și nou pentru provinciile Moesia Inferior și Thracia, în special în domeniul de onomastică. Deși lucrarea în cauză are un titlu dintre cele mai promițătoare pentru oricine este interesat în istoria antică din regiunea Balcanilor, ea ridică, totuși, o serie de întrebări. Respectând structura cărții, ne propunem să examinăm, după o primă parte referitoare la nomina, secțiunea „cognomina”, înainte de a da o scurtă listă de omisiuni și să subliniem câteva considerații generale.*

**LES MÉDECINS DU PONT-EUXIN À L'ÉTRANGER: UNE
„ITINÉRANCE DU SAVOIR”**

Mădălina DANA

(Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales, Paris)

Résumé: *Dans l'antiquité, parmi les hommes qui sillonnent le monde des cités pour exercer un métier réclamant des compétences particulières, les médecins occupent une place considérable. Deux types de documents épigraphiques nous informent sur ces spécialistes: les décrets honorifiques et les épitaphes. Les médecins sont d'ailleurs les spécialistes le plus souvent mentionnés dans les décrets. Parmi les motifs qui justifient l'octroi d'honneurs on rencontre: la compétence professionnelle; des manifestations d'évergétisme et de soutien des intérêts de la cité, notamment lorsque les médecins sont étrangers; le prestige apporté à la cité, si le praticien est renommé. L'auteur s'est arrêtée principalement sur les médecins de la Mer Noire présents à l'étranger.*

MEDICII DE LA PONTUL-EUXIN PESTE HOTARE: O „ITINERANȚĂ A ȘTIINȚEI”

Rezumat: *În antichitate, printre cei care cutreierau lumea orașelor pentru a practica o meserie care necesita competențe aparte, medicii ocupă un loc important. Două tipuri de documente epigrafice ne informează asupra acestor specialiști: decretele onorifice și epitafurile. Medicii sunt, de altfel, specialiștii cei mai des menționați în decrete. Printre motivele care justifică acordarea onorurilor se întâlnesc: competența profesională; dovezile de everghetism și de susținere a intereselor cetății, mai ales când medicii sunt străini; prestigiul adus cetății, dacă practicianul este renumit. Autoarea s-a oprit mai ales asupra medicilor dela Marea Neagră prezenți peste hotare.*

LA SELECTION ET LA NOMINATION DES CENTURIONS LEGIONNAIRES A L'EPOQUE SEVERIENNE Patrice FAURE

(Université du Havre – L'Année épigraphique, Paris)

Résumé: *En partant d'un texte de Dion Cassius et des des sources épigraphiques de la fin du IIe et du début du IIIe siècle, couplée à quelques textes littéraires d'époque impériale, l'auteur discute quelques traits des mentalités militaires et des réalités humaines et institutionnelles de l'armée romaine: recherche de promotion hiérarchique, prestige du centurionat, mais aussi rôle essentiel de l'empereur dans le choix des hommes et le déroulement des carrières.*

ALEGEREA ȘI NUMIREA CENTURIONILOR LEGIONARI ÎN EPOCA SEVERIANĂ

Rezumat: *Pornind de la un text din Dio Cassius și de la surse epigrafice de la sfârșitul secolului al II-lea și începutul secolului al III-lea, alături de câteva texte literare din epoca imperială, autorul discută câteva trăsături ale mentalităților militare și ale realităților umane și instituționale ale armatei romane: căutarea promovării pe scară ierarhică, prestigiul gradului de centurion și, de asemenea, rolul esențial al împăratului în alegerea oamenilor și în desfășurarea carierelor.*

**PLURALITÀ, CONVIVENZE E CONFLITTI RELIGIOSI
NELL'EP. 258 DI BASILIO DI CESAREA AD
EPIFANIO DI SALAMINA**

Mario GIRARDI
(Università degli Studi di Bari)

Riassunto: *La varia umanità che dalla lettera di Basilio di Cesarea e di riflesso dalle due lettere (perdute) di Epifanio traspare con il prevedibile carico di istanze e interessi, è solo un esempio fra i tanti che, scorrendo il prezioso e denso epistolario basiliano, si può cogliere significativamente in questo scorcio del sec. IV come da un osservatorio privilegiato. Pluralità convivenze e conflitti religiosi sono materia incandescente su cui il filologo, e lo storico, non trovano sempre agevole esercitare il giudizio critico.*

**PLURALITATE, CONVIETUIRE ȘI CONFLICTE RELIGIOASE ÎN EP. 258 A
LUI VASILE DIN CAESAREA CĂTRE EPIPHANIUS DIN SALAMINA**

Rezumat: *Umanitatea diferită, care transpare din scrisoarea lui Vasile din Caesarea și din reflectările a două scrisori (pierdute) ale lui Epiphanius, cu o previzibilă încărcătură de argumente și de interese, este doar un exemplu între atâtea care, parcurgând densul epistolar al lui Vasile din Caesarea, se pot surprinde în mod semnificativ, în această ultimă parte a secolului al IV-lea, ca de la un observator privilegiat. Pluralitatea, conviețuirile și conflictele religioase sunt materia incandescentă asupra căreia filologului și istoricului nu le este întotdeauna ușor să-și exercite aprecierea critică.*

**CYPRIEN ET LES SYNODES DE CARTHAGE. L'AUTORITE
EPISCOPALE FACE A DES PROBLEMES DISCIPLINAIRES**

Attila JAKAB
(King Sigismund College, Budapest)

Résumé: *Cyprien, l'évêque de Carthage, par ses actions et surtout par ses écrits, a largement contribué à la définition juridique et à la consolidation de l'institution ecclésiastique occidentale. Il ne laissait que peu de chances à ses adversaires qui ne pouvaient lui opposer personne à sa taille. En organisant synode sur synode il tenait pratiquement toutes les communautés chrétiennes d'Afrique sous son contrôle.*

**CIPRIAN ȘI SINOADELE DE LA CARTAGINA. AUTORITATEA
EPISCOPALĂ CONFRUNTATĂ CU PROBLEME DISCIPLINARE**

Rezumat: *Ciprian, episcopul Cartaginei, prin acțiunile sale și, mai ales, prin scrierile sale, a contribuit considerabil la definirea juridică și la consolidarea instituției ecleziastice occidentale. Nu lăsa decât puține șanse adversarilor săi care nu îi puteau opune pe nimeni de talia sa. Organizând sinod după sinod, el ținea practic toate comunitățile creștine din Africa sub control.*

ANICONIC ATTIS FROM ILIȘUA

Sorin NEMETI
(Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca)

Abstract: *Very few epigraphic and sculptural documents from the province Dacia, connected to the Mysteries' cults (Dyonisos, Mithras, Isis, Cybele and Attis), allow us to see beyond their main destination, the contract with the deity. Attis tristis, represented in his mourning attitude, frequently appears on the funerary monuments. A monument recently discovered on the lands of the Uriu village, in the area of the necropolis of the Ilișua settlement, alludes to another dimension of Attis' cult. There is another situation, the one in which the anthropomorphism is out of the question, the one of „the Aniconic Attis” where he completely identifies with the pine tree in such a manner that the god is no longer shown but by means of this tree.*

ATTIS ANICONIC DE LA ILIȘUA

Rezumat: *Foarte puține documente epigrafice și sculpturale din provincia Dacia, legate de cultele de mistere (Dyonisos, Mithras, Isis, Cybele și Attis), ne permit să vedem dincolo de destinația lor principală, contractul cu zeitatea. Attis tristis, reprezentat în atitudinea sa de doliu, apare frecvent pe monumentele funerare. Un monument recent descoperit pe terenurile satului Uriu, în aria necropolei așezării de la Ilișua, face aluzie la o altă dimensiune a cultului lui Attis. Aici este o altă situație, una în care antropomorfismul iese din discuție, una a unui „Attis aniconic” unde el se identifică în totalitate cu pinul până într-atât încât zeul nu mai este reprezentat decât de semnificația acestui arbore.*

ANTIOCHIA NELLA SECONDA METÀ DEL IV SECOLO:

GIOVANNI CRISOSTOMO FRA CRISTIANI, PAGANI ED ERETICI*

Giovanni NIGRO
(Università degli Studi di Bari)

Riassunto: *Dalle prime risultanze di questa rapida indagine è evidente l'intento conciliatore che ispirò l'azione pastorale di Giovanni Crisostomo. Benché numericamente maggioritaria, la comunità cristiana antiochena, divisa al suo interno, appare incapace, salvo eccezioni notevoli – come appunto è il caso di Giovanni – di esprimere una propria cultura in forme elevate e, anzi, subisce forti suggestioni da parte giudaica, pagana ed eretica.*

ANTIOHIA ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL IV-LEA: IOAN HRISOSTOMUL ÎNTRE CREȘTINI, PĂGÂNI ȘI ERETICI

Rezumat: *Din primele rezultate ale acestei investigații rapide este clară intenția de conciliator care a inspirat activitatea pastorală a lui Ioan Hrisostomul. Deși numeric majoritară, comunitatea creștină din Antiohia, divizată intern, pare incapabilă, cu puține excepții notabile – cum este, într-adevăr, cazul lui Ioan –, să-și exprime propria ei cultură în forme elevate și, într-adevăr, suferă influențe puternice din partea evreilor, păgânilor și ereticilor.*

DE CASUUM NOMINUM USU DISSERTATIO IN LATINA ET ALBANIENSI LINGUA

Evalda PACI
(Università di Scutari)

Résumé: Cet article présente de manière synthétique les emplois de l'ablatif en latin et en albanais. On a comparé les emplois de ce cas dans les deux langues en relevant les concordances et les disparités. En effet, tous les ablatifs latins ne correspondent pas à des ablatifs en albanais. Ainsi le complément circonstanciel de lieu exprimé en latin par l'ablatif est-il rendu en albanais par un accusatif généralement précédé d'une préposition, même si on trouve un usage archaïque de l'ablatif qui a une valeur adverbiale locative. D'autre part, si le moyen s'exprime en latin par l'ablatif sans préposition, on utilise en albanais moderne l'accusatif précédé de la préposition *me*. Toutefois, en albanais ancien l'ablatif permet aussi d'exprimer le moyen sans préposition. Enfin, à l'ablatif de cause en latin correspondent en albanais moderne le nominatif précédé de la préposition *nga*, l'ablatif précédé de la préposition *prej*, mais encore l'ablatif sans préposition. L'ablatif est donc traité dans cet article comme un cas syncrétique qui assume des fonctions propres à deux cas appartenants au système casuel indoeuropéen: le locatif et l'instrumental. En latin, ces fonctions sont assumées par l'ablatif. En albanais nous trouvons à la fois l'accusatif et l'ablatif. Ces faits nous rappellent que le syncrétisme des cas ne s'applique pas de la même façon dans les différentes langues indo-européennes. Chacune de ces langues a suivi une évolution particulière dans son système casuel, comme l'atteste bien le cas de l'albanais.

DIZERTAŢIE DESPRE ÎNTREBUINŢAREA CAZURILOR NOMINALE ÎN LIMBILE LATINĂ ŞI ALBANEZĂ

Rezumat: Acest articol prezintă, într-o manieră sintetică, folosirea ablativului în latină și în albaneză. S-au comparat întrebuințările acestui caz în cele două limbi, evidențiindu-se asemănările și deosebiri. De fapt, nu toate ablativalele latinești corespund ablativelor din albaneză. Astfel, complementul circumstanțial de loc, exprimat în latină prin ablativ, este redat în albaneză printr-un acuzativ precedat, în general, de o prepoziție, cu toate că se întâlnește o întrebuințare arhaică a ablativului care are o valoare adverbială locativă. Pe de altă parte, dacă instrumentul se exprimă în latină prin ablativ fără prepoziție, în albaneza modernă se utilizează acuzativul precedat de prepoziția *me*. Totodată, în albaneza veche, ablativul permite, de asemenea, exprimarea instrumentului fără prepoziție. În sfârșit, ablativului de cauză din latină îi corespunde în albaneza modernă nominativul precedat de prepoziția *nga*, ablativul precedat de prepoziția *prej*, dar și ablativul fără prepoziție. Ablativul este, deci, tratat în acest articol ca un caz sincretic care însumează funcțiile specifice a două cazuri care aparțin sistemului cazual indoeuropean: locativul și instrumentalul. În latină, aceste funcții sunt îndeplinite de ablativ. În albaneză găsim deopotrivă acuzativul și ablativul. Aceste fapte ne amintesc că sincrétismul cazual nu se aplică în același fel în diferite limbi indo-europene. Fiecare dintre aceste limbi a urmat o evoluție proprie a sistemului său cazual, așa cum o atestă situația albanezei.

Summarium: Inter nomina latina, quae casu ablativo utuntur et Albaniensis linguae nomina, quae illis respondent, comparatio certa est quae usus diversitatem introducit. Non omnia Latina nomina quae in casu ablativo inveniuntur in Albaniensis linguae ablativum vertuntur (exempli gratia: si casus Latinae linguae ablativus locum significat, in Albaniensis linguae accusativum vertitur et utitur praepositione *në* ... aut adverbia localia (ut e.g. *malesh*) cum loci significatione). Significatio causae instrumentalis in Latina lingua ablativum casum simpliciter exprimit; sed hodie in Albaniensi lingua instrumentalis casu accusativo cum praepositione utitur. Si in Latina lingua formam causalem aut instrumentalem in ablativo casu sine praepositione invenimus, in Albaniensi lingua opus est casu ablativo cum praepositione *uti*, sed aliquando formae antiquae ablativi simplicis inventae sunt. Haec ablativi casus dissertatio naturalem syncrasim demonstrat quae significationes et loci et instrumenti habet in se. Instrumenti locique forma in Latina lingua ablativo casu semper utitur, in Albaniensi lingua autem exempla et accusativum (*natën, ditën*) et ablativum inveniuntur. Haec grammaticalia casuum linguarum indoeuropaearum studia syncrasim nos docent. Etiam Albaniensis lingua legem certam sequiturque cum suos casus exprimit.

INSTAR SEPTINGENTARUM? (CIC. ATT. 16,5,5)

Luigi PIACENTE
(Università degli Studi di Bari)

Riassunto: *La ‘pubblicazione’ del corpus epistolare ciceroniano è già da tempo argomento di ampio dibattito per gli storici della letteratura latina, i quali hanno in genere dimostrato un particolare interesse verso l’identificazione del momento preciso in cui sarebbero state ‘pubblicate’ le varie raccolte di epistole. Partendo da tali premesse, nonostante la generale scarsità di documentazione in questo campo d’indagine, alcuni passi ciceroniani ci offrono preziose indicazioni sugli intenti dell’autore in ordine alla divulgazione delle sue lettere nonché sui criteri di raccolta e archiviazione di scritti di carattere epistolare. Cicerone si riprometteva di rivedere e correggere quelle lettere (perspiciam, corrigam) e solo successivamente (denique) avrebbe acconsentito a diffonderle: peraltro anche denique dà l’idea di qualcosa che sarebbe avvenuto alla fine di un lavoro particolarmente lungo e faticoso, più adatto ad un corpus di settecento lettere che non ad uno di settanta.*

Rezumat: *‘Publicarea’ corpus-ului epistolar ciceronian este deja subiect de ample discuții pentru istoricii literaturii latine, care au arătat, în general, un interes special în identificarea momentului precis în care ar fi putut fi ‘publicate’ diversele colecții de epistole. În acest context, în ciuda lipsei generale de documentare în acest domeniu de cercetare, unele pasaje ciceroniene ne dau informații valoroase despre intenția autorului în ceea ce privește publicarea scrisorilor sale, precum și criteriile de colectare și de arhivare a scrierilor cu caracter epistolar. Cicero a sperat să revizuiască și să corecteze acele scrisori (perspiciam, corrigam) și doar mai târziu (denique) să își dea acordul pentru a le publica: cu toate acestea, denique sugerează, de asemenea, ideea de ceva ce se va întâmpla la sfârșitul unei strădanii deosebit de îndelungate și dificile, mai potrivită pentru un corpus de șapte sute de scrisori, nu pentru unul de șaptezeci.*

SCHOLA ET COLLEGIUM: LA DÉNOMINATION DES COLLÈGES MILITAIRES DANS L’ÉPIGRAPHIE

Christophe SCHMIDT HEIDENREICH
(Universités de Genève et Lausanne)

Résumé: *Au terme de cette recherche, il apparaît que schola et collegium ont un sens différent à l’origine, mais que le glissement sémantique affectant la schola tend à les rapprocher au IIIe s., au point qu’ils finissent par être utilisés de manière équivalente et deviennent des synonymes. Il nous semble pourtant que schola devait avoir une connotation plus militaire que collegium, ce qui implique un lien plus fort avec les centres de commandement. C’est ainsi que s’explique l’évolution qui, au IVe s., aboutit à renoncer à l’appellation collegium et à réserver l’usage de schola à des groupes proches de l’empereur.*

SCHOLA ȘI COLLEGIUM: DENUMIREA COLEGIILOR MILITARE ÎN EPIGRAFIE

Rezumat: *În urma acestei cercetări, se pare că schola și collegium au, la origine, sens diferit, dar că modificarea semantică a termenului schola tinde să le apropie, în secolul al III-lea, până când au sfârșit prin a fi folosite ca echivalente și devin sinonime. Ni se pare totuși că schola trebuia să aibă o conotație militară, față de collegium, ceea ce implică o legătură mai puternică cu centrele de comandă. Astfel se explică evoluția care, în secolul al*

IV-lea, a dus la abandonarea denumirii de collegium și la păstrarea folosirii lui schola pentru grupurile apropiate împăratului.

A TRASMISSIONE DELLA MUSICA NELLA SOCIETÀ LATINA – ALCUNE RIFLESSIONI

Francesco SCODITTI
(Università degli Studi di Bari)

Riassunto: *Un'indagine sulle problematiche della trasmissione musicale latina comporta per lo studioso una serie di difficoltà oggettive connesse alla totale inesistenza di materiale musicale; difatti, come è ampiamente noto, i rari testi musicali d'età ellenistica e romana giunti sino a noi forniscono indicazioni non del tutto soddisfacenti e spesso si trovano in precarie condizioni di conservazione.*

TRANSMITEREA MUZICII ÎN SOCIETATEA LATINĂ – CÂTEVA REFLECȚII

Rezumat: *O cercetare cu privire la problemele transmiterii muzicii latine implică pentru cercetător o serie de dificultăți obiective legate de lipsa totală a materialului muzical; de fapt, după cum se știe, rarele texte muzicale din perioadele elenistică și romană ajunse până la noi furnizează date nesatisfăcătoare și, adesea, sunt găsite în stare proastă de conservare.*

POSTILLA A VERG. AEN. 2, 3

Luca VENTRICELLI
(Università degli Studi di Bari)

Riassunto: *Il nostro breve intervento intende proporre un modello tragico (Eur. Hec. 518-520) del celebre incipit di Enea: Infandum, regina, iubes renouare dolorem (Verg. Aen. 2, 3) (in particolare, il verso 3 vergiliano e il v. 518 euripideo).*

COMENTARIU LA VERG. AEN. 2, 3

Rezumat: *Scurta noastră lucrare intenționează să propună un model tragic (Eur. Hec. 518-520) pentru celebrul incipit al lui Aeneas: Infandum, regina, iubes renouare dolorem (Verg. Aen. 2, 3) (în special, versul 3 din Vergilius și versul 518 din Euripide).*

HISTRIA XIII ȘI CÂTEVA PROBLEME ALE CREȘTINISMULUI TIMPURIU DOBROGEAN

Nelu ZUGRAVU
(Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași)

Rezumat: *Având ca punct de plecare considerațiile asupra creștinismului în Dobrogea, în secolele I-VI, ale lui Alexandru Suceveanu, în volumul al treisprezecea al monografiei Histria, dedicată Bisericii Episcopale din secolul al șaselea, autorul se confruntă cu probleme controversate pe această temă, cum ar fi: apostolatului Sf. Andrei în Scythia (autorul consideră că argumentele invocate de Alexandru Suceveanu și de alți istorici nu rezistă criticii: Dobrogea nu purta întotdeauna numele de Scythia); „sciții” din lucrările lui Tertullianus și Origene (contrar afirmațiilor lui Alexandru Suceveanu, informațiile din Tert., Adv. Iud., VII, 4 și Orig., In Math., 24, 9 nu sunt complementare și*

nu îi privesc pe sciții din Dobrogea, ci locuitorii unor ținuturi din afara granițelor imperiului); episcopul „scit” participant la conciliul de la Nicaea (convingerea lui Alexandru Suceveanu și a altor istorici că, în Vita Constantini, III, 7, 1, Eusebius de Caesarea se referă la un episcop scit care a participat la Conciliul de la Nicaea este contestată de analiza a întregul pasaj în care apare informația); monofizitismul lui Paternus (afirmația lui Alexandru Suceveanu, conform căreia episcopul Paternus din Tomis ar fi fost monofizit, fapt desprins din „criticile” adresate lui de călugării din Schytia, este o exagerare)

HISTRIA XIII E ALCUNI PROBLEMI DEL CRISTIANESIMO ANTICO DOBRUGIANO

Riassunto: Avendo quale punto di partenza le considerazioni sul cristianesimo della Dobrugia nei secoli I-VI di Alexandru Suceveanu nel tredicesimo volume della monografia Histria, dedicata alla chiesa episcopale del secolo VI, l'autore affronta problemi controversi su questo tema, quali: l'apostolato di Sant'Andrea nella Scythia (l'autore considera che gli argomenti invocati da Alexandru Suceveanu e da altri storici non resistono alla critica: la Dobrugia non portò sempre il nome di Scythia); gli „Sciti” di Tertulliano e di Origene (Contrariamente alle affermazioni di Alexandru Suceveanu, le informazioni di Tert., Adv. Iud., VII, 4 e Orig., In Math., 24, 9 non sono complementari e non riguardano gli sciti della Dobrugia, ma quelli abitanti oltre le frontiere dell'Impero); il vescovo „scita” partecipante al concilio di Nicea (325) (la convinzione di Alexandru Suceveanu e di altri storici che nella Vita Constantini, III, 7, 1, Eusebio di Cesarea si riferisce a un vescovo scita che avrebbe partecipato al Concilio di Nicea viene contestata dall'analisi integrale del brano dove compare l'informazione); il monofisismo di Paterno (l'affermazione di Alexandru Suceveanu secondo la quale il vescovo Paterno di Tomis (498-520) sarebbe stato monofisita, fatto che risulterebbe dalla critica che gli rivolgoni i monaci sciti, è un'esagerazione).